

נהורא דשמעתא

הגיליון האקטואלי מבית היוצר של מכון 'אש התורה'

עשיית צורות אדם מפלסטלינה - ודיני שהיית בונות בבית

צורת אדם מפלסטלינה או פלסטיק

אכן לכר"ע האיסור דוקא בפנים שיש בהם את כל האיברים, ב' אזניים, ב' עיניים, חוטם ופה. משא"כ בעושה צורת אדם מן הצד, שחסר אוזן ועין אחת, אין בזה איסור (ש"ד ס"ק כ"ה).

נמצא לפי"ז, שיש **איסור תורה** בעשיית צורת אדם שלם מפלסטלינה. וראוי להמנע מלעשות אפילו צורת פנים לבד, אלא אם כן מחסיר איזה אבר. וראה בתמונה המצורפת שכנראה מטעם זה עשתה האמנית צורות אדם בלא חוטם. [וכן מותר לפי"ז לעשות בובת שלג, שלא עושים בה צורת פה אלא תוקעים גזר וכדו'].
ונמצא לפי"ז שיש איסור ליהודי לייצר בובות, שהרי הבובות יש להם ממש צורת אדם שלימה, ופנים עם כל האיברים [ויש לתמוה על הפליימוביל היהודי שיש בו צורת אדם שלמה ופנים עם כל האיברים, ויש איסור תורה בעשייתו. וצ"ל שנעשה ע"י נכרי, שאין לנכרי איסור עשייה (בפרט בצורה שעומדת לנוי)].

הצורך במציאת תעסוקה לילדים בתקופה האחרונה, עוררה את השאלה, האם מותר לעשות יצירה מפלסטלינה בצורת אדם. האם מותר לייצר בובות בצורת אדם. וגם כאשר הייצור הוא נכרי, האם מותר לקנות ולהשהות בובה כזו בבית, או שיש צורך לפגום איזה איבר, כפי שיש נוהגים לפגום את החוטם של בובת הקלקר המשמשת כמעמד לפאה?

תשובה: נאמר בכתוב (שמות כ, כ) "לא תעשון איתי", ומכאן

למדנו שיש איסור תורה לעשות צורת אדם **אפילו לנוי** (רמב"ם ע"ז פ"ג ה"י, שו"ע ירד קמ"א ד). ונאמרו בזה ב' טעמים, א' שלא יבואו בני אדם לטעות ולהכשל בהם ולעבדם (רמב"ם שם, חינוך לט, סמ"ג כ"ב), ב' שאין זה כבודו של מקום, שיעשו צורה בדמות אדם, שנברא בצלם אלקים. (ריטב"א ע"ז מג, מהר"ם שיק על מנין המצוות. פנים יפות שמות כ, כ).

וע"פ הטעם הראשון, שיבואו לטעות בו, חידש המהרי"ט (ו"ד ל"ה) דאין איסור אלא בעשיית **צורה מכובדת** הראויה לעבדה, משא"כ צורה שאינה מכובדת העשויה למשחק ושעשוע [כבובה וכדו] אין בה איסור, שהרי אף אדם לא יטעה ויבוא לעבדה [וע"י כע"ז בפתחי תשובה סק"ט בשם תפארת למשה].

אנשים מפלסטלינה - בלא חוטם (שר"ת זקן אהרן לר"א וולקין ח"ב י"ד מ"ז) דלטעם השני, שיש בזה פגיעה בכבוד המקום, כל שכן שיש איסור בצורה שאינה מכובדת.

אך דעת הרבה ראשונים **שיש איסור גם בצורה שאינה מכובדת** (רא"ה וריטב"א ע"ז מג, מאירי שם מב, טור שם בשם הרשב"א, ושיירי כנה"ג אות כ"ז גם בשם הרמב"ן).

והוסיפו אחרונים (שר"ת זקן אהרן לר"א וולקין ח"ב י"ד מ"ז) דלטעם השני, שיש בזה פגיעה בכבוד המקום, כל שכן שיש איסור בצורה שאינה מכובדת.

והנה מעיקר הדין נקטינן שהאיסור הוא דוקא **בצורת אדם שלם**, כלומר פנים וגוף, ולא פנים לחוד. אולם יש סוברים שאסור אפילו צורת פנים לחוד, וכתבו הפוסקים שראוי להחמיר ולחוש לדעה זו (ש"ד ס"ק ל"ב, חכמת אדם שם, פתחי תשובה סק"א בשם השל"ה).

וכאשר נכרי עשה את הבובה, **מותר לישראל לקנות ולהשהות** אותה בביתו, שכן איסור התורה כולל **עשייה** בלבד, ולא **השהייה** בביתו. ואמנם מדרבנן גזרו חכמים גם על השהייה בבית, אך גזירה זו היא מפני החשד, שיחשדוהו שמא עובדה או שמא עשאה ועבר איסור בעשייתה (ראשונים ע"ז מג). ואין שייך חשדות אלו בבובות שאין דרך לעשותם בבית, וידוע שעשויות לשעשוע, ועל כן אין איסור בשהייתם.

פליימוביל יהודי - צורת אדם שלם

אולם **יש להזהר**, במקרה מצוי שיד או רגל של בובה יצאה ממקומה, דאם כעת יחזיר את היד למקומה יש בזה משום **עשיית** צורת אדם, ואף שעשויה לשעשוע יש בזה איסור תורה. ואין היתר להחזיר את היד אלא אם כן יפגום באזניה וכדו שלא יהא צורת אדם שלימה.

מלאכת כותב בשבת - במודלים תלת מימדיים

בספר מחזה אליהו (ח"א סי' ט), האריך לדון בענין משחק ה"לגו" בשבת. והעלה שיש אופן שעובר בו משום **כותב** (וליתר דיוק, משום רושם, תולדת כותב, דכותב היינו דוקא באותיות, וצריך לכל הפחות ב' אותיות, משא"כ רושם הוא בצורות שיש להן משמעות, וסגי בצורה אחת להתחייב).

וביאר הענין, שיש לדעת כי ישנם ב' **אופני משחק** ב'לגו'. יש אופן שבונים מכוניות או בתים מלגו **כדי לשחק ולהשתמש** בהם, להסיע המכונית, או להכניס אנשים קטנים בתוך הבית וכדו', שבזה לא שייך איסור כותב. אך יש אופן שמרכיבים מלגו צורת מטוס או ספינה כדי להניח אותם על מדף **לנוי**, ואין נעשים בשביל לשחק, אלא לשמש מודל של ספינה, כתמונה תלת מימדית לנוי, וההנאה היא מעצם ההרכבה ויצירת הצורה המיוחדת, המזכירה דמות חפץ שקיים בעולם.

ומעתה, באופן השני שכוונתו ליצור צורת ספינה או מטוס, לא גרע זה ממה שכתב הרמב"ם (פ"א הי"ז) "הרושם רשמים וצורות בכותל כדרך שהצירין עושים הרי זה חייב משום כותב". ומה לי מצייר על דף בכלי כתיבה, או יוצר ע"י הרכבת לגו צורה תלת מימדית. [ובחלק ב' סי' כ"ז ביאר יותר הא דאין משום רושם באופן הראשון. דענין כותב בציוור הוא להמחיש לאדם ולהזכיר לו איזה דבר **בלי שיראה את הדבר האמיתי**, להמחיש באופן של ציוור דבר שאינו לפנינו כאילו הוא לפנינו. ועל כן כשמרכיב מלגו מכונית וכדו' כדי לשחק בה, הרי זהו הדבר האמיתי בעצמו, ואין כאן דמיון כמו ציוור בעלמא].

חיתוך צורני בפירות

ועל דרך זה האריך בחלק ב' של ספרו קונטרס שלם בענין חיתוך ויצירות מפירות. וכתב שם (אות קכ"ו) לחלק, דכאשר מרוקן את תוך האבטיח כדי להשתמש בו לאחסון פירות, אין כאן משום רושם, שאינו יוצר דמיון סלסלה, אלא יוצר באמת כלי להשתמש בו, ועל דרך מה שנתבאר לעיל בהרכבת מכונית מלגו להשתמש ולשחק בה [וע"ש שהאריך דבאכלין אין איסור בונה במה שיצר כלי. אך יעו' בשמירת שבת כהלכתה פרק י"א העו' נ"ג שנקט דחיתוך אבטיח בצורת סלסלה יש בו משום בונה].

אולם כאשר עושה סלסלה או שאר יצירות מאבטיח, וניכר שעושה זאת כדי ליצור דמות סלסלה, כגון כשמוסיף לסלסלה ידית וכדו' שאי אפשר להשתמש בה בפועל כידית, הרי זה מוכיח שבא ליצור **דמות סל** לנוי, ויש כאן חיוב רושם.

צורות וגרפיקה שאין בהם משמעות

לענין חיתוך פירות בצורות **שאינן בהם משמעות**, כחיתוך פירות בזיג זג או שאר צורות לנוי, או למשל חיתוך מלפפון בצורת ספירלה [כשאין החיתוך מתבצע בפריסה לפרוסות דקות, שאז יש בזה משום טוחן], הוכיחו הפוסקים שאין בזה איסור, מפני שאין כאן שום ביטוי של העברת מסר או משמעות אלא חיתוך יפה בעלמא, ואין שייך בזה חיוב רושם.

וכך הוא גם לענין בזיקת סוכריות על עוגה, או מריחת סירופ מייפל, שאסור לעשות על ידם צורות ורשמים בעלי משמעות, כמו אותיות או ציוור של פרח וכדומה. אולם מותר לעשות בהם צורות נאות כמשולש עיגול וכדו' [ובמחז"א נקט דאפילו צורת כוכב מותר, משום שאין בהם לבטא ולהזכיר כוכבים, וגם לולי שהיו כוכבים בשמים היו עושים צורה כזו לנוי].

ומטעם זה מותר להוציא גלידה או אבטיח בכפית שיוצרת צורה של כדור, מאחר שלא באים לבטא בזה איזו משמעות או להזכיר חפץ שלא לפנינו, אלא רק לייפות את חתיכות הפרי או הגלידה ע"י צורה עגולה ויפה¹.

צורות בלי משמעות לענין מוחק בפתיחת אריזות

ויש בזה גם נפק"מ להיפך, לענין מוחק. דהנה בפתיחת אריזות אנו נזהרים שלא לפתוח על האותיות, כדי שלא לעבור משום מוחק. ולפי הנתבאר נמצא, דכל האיסור הוא לפתוח על **אותיות**, או **ציורים שבאים לבטא משמעות**, כגון ציוור

¹ ובארחות שבת פט"ו העו' ל"ז רצו להחמיר בעשיית צורה מורכבת, אע"פ שאין בה משמעות, מכח דברי הפמ"ג סי' ת"ק א"א ז' שהזכיר איסור בעשיית חור בצורת עיגול או משולש במצה. אולם כבר הוכיח במחז"א ח"ב סי' כ"ט אות פ"ו מדברי השעה"צ שם, שמפרש כוונת הפמ"ג מטעם איסור עשיית בית יד למצה, ולא משום עשיית הצורה. וע"ש שהאריך בהוכחות רבות דאין שום איסור בצורה שאין בה משמעות.

נהורא דשמעתא

המבטא את תכולת האריזה וכדומה. אבל מותר לקרוע במקום שיש עיטורים או גרפיקה העשויה לנוי בעלמא ולא לבטא משמעות.

[עי' בפיה פתחה בחכמה (ח"א, מפסקי הגר"פ פאלק) שהאריך ביסוד זה. וכתב לחדש, דאריזה קטנה המכילה קפה וכדו', ויש על האריזה תמונה של פולי קפה מרובים, אין משמעות לכל פול קפה בפני עצמו, אלא רק לכללותם יחד, ועל כן אין איסור לפתוח את האריזה ולקרוע חלק מהתמונה, מפני שגם בהשחתת כמה מהם עדיין נשארת המשמעות של הרקע בכללותו, (וכמו שמותר לקרוע על חלק מהאות כל זמן שעדיין עיקר צורתה שלימה וניכרת). וכמו כן לענין קריעה על מקום הברקוד, שמותר לקרוע חלק ממנו לאורכו, שעדיין יש לו משמעות, ולא לרוחבו, ע"ש].

סיכום העולה מן הדברים:

אין להרכיב צורה תלת מימדית בעלת משמעות מלגו, כאשר המטרה היא ליצור מודל ודמיון של חפץ שקיים בעולם, ולהוות בזה 'תמונה' תלת מימדית, שיש בזה משום רושם.

בנוגע לחיתוך צורני של פירות, הדבר מותר בצורות שאין בהם משמעות, כחיתוך בזיג-זג או חיתוך גלי, עיגול או משולש, יצירת כדורים מאבטיח וגלידה וכדו', אך יש איסור בצורה בעלת משמעות, כיצירת דמות סלסלה מקליפת אבטיח וכדו'.

כמו כן בציור על עוגה ע"י סוכריות, או סירופ, מותר לעשות צורות יפות שאין בהם משמעות ולא באים לבטא ולסמל משהו, אך אסור לעשות צורה בעלת משמעות או צורה של חפץ שקיים בעולם, כצורה של לב או פרח וכדו'.

ומכאן למדנו לאידך גיסא לענין איסור מוחק בפתיחת אריזות, שאסור לקרוע אותיות או ציור ותמונה בעלי משמעות, אך אין איסור בקריעת קוים וגרפיקה העשויים לנוי בעלמא, ולא באים לבטא משמעות מסויימת.

[מתוך סדרת מראי המקומות 'נהורא דשמעתא' מלאכות שבת]

תגובות לגיליון הקודם:

בנוגע לחידוש הגר"צ רותן שליט"א להתיר בדיקת חום ע"י נכרי בפתח בתי מלון וכדו', משום שיש אפשרות לבצע בהיתר, ע"י כספית:

הרב א.ק. ציין לדברי המשנ"ב (רע"ו כ"ט) דאין ההיתר אמירה לנכרי במקום שאפשר לעשות בהיתר, אלא לבני תורה, ולא לעלמא, דלמא אתי למסרך ולהקל יותר. וא"כ אין זה היתר לכלל הציבור.

הרבה העירו (הרב מ.צ.א., הרב א.ש., ועוד), דאין זה מציאותי שתהיה אספקת מדחומי כספית בפתח בית חולים או מלון בכמות כה רבה. אך י"ל דאין דנים על הכלל ביחד. אלא כל יחיד הרוצה ליכנס נידון בפני"ע, ושפיר יכול כל א' לסמוך על כך שיש לו אפשרות של מדידה בהיתר.

הרב מ.י. העיר, דאין צריך לכל זה, דשפיר יש להתיר אמירה לנכרי מאחר דמקילין באמירה אפי' לצורך חולה שאין בו סכנה, כ"ש כאן שצריכין לנכרי כדי לוודא שאף חולה לא ידביק אחרים בנגיף. אך השיבו על דבריו, דאח"כ זה שייך במי שמוכרח להכנס שם. אך מי שאין מוכרח להכנס ובא לטיול וביקור בעלמא, עליו יקשה למה מכניס עצמו לאמירה לנכרי, שלא יבוא ולא יצטרך לנכרי ומלאכתו.

בנוגע לחיוב כותב ע"ג מסך:

במה שהבאנו נידון חיוב כותב בהקרנת כתב או תמונה ע"ג מסך, העיר הרב י.ג. ממה שנקטו הפוסקים לענין מחיקת השם, דאין איסור מחיקת השם ממסך, הרי דלא חשיב כתב. ואמנם בספר 'נהורא דשמעתא' מלאכת כותב עמדנו בזה [ולא הספיק המקום להזכיר הענין בגליון], והבאנו מדברי המנחת

יצחק ח"ג ק"ב א', וחה"י ד' ז', שיש חילוק בין כותב בשבת לגדר כתב לענין מחיקת השם, דבשבת חשיב כתב כל דבר שבכוהו לבטא משמעות, ועל כן מצינו חיוב כותב אפילו על רושם - שאינו כתב כלל. משא"כ גבי מחיקת השם דמוסכם לכו"ע דבעינן כתב גמור. ועל כן נקט שם במנח"י שיש חיוב כותב בהקלטה בשבת, אפילו שלענין מחיקת השם אין שייך איסור במחיקת הקלטה. ואף שאין דבריו מוסכמים לחיוב כותב בהקלטה, אך יש מקום גדול לשמוע חיוב בהקלטה על מסך, שיש בה ביטוי משמעות ולא גרע מרושם, הגם שאין כאן תורת כתב לענין חיוב מחיקת השם.

בנוגע לברכה על לימונדה לחולה קורונה שאין לו טעם:

בנידון הספק לענין ברכה על לימונדה לחולה קורונה [דלכאוי לא יברך כמו שאין מברכים על מים אלא לצמאון], העירו רבים וטובים (הרב א.ק., הרב א.ג., הרב ב.ב., ועוד), דלא נאמר הכלל שאין מברך אלא לצמאון אלא במים, דאין זייני (ברכות לה:), ועל כן בלא צמאון או טעם אינו מברך, משא"כ בלימונדה או שאר מידי דזייני דמברך גם בלא טעם. והיטיב להוכיח כן הרב ב.ב., מדמצינו לענין שמן זית שהיה מברך עליו אף שאינו נהנה בטעמו לולי דאזוקי מזיק (ברכות שם). והרב י.י. הוכיח גם ממה שמבואר בפוסקים דמברכין על גמיעת ביצה, אלא שנחלקו אם פטור משום דאינו דרך אכילה, ומבואר דבדבר המזין שייך ברכה אף בלא הנאת הטעם. והרב ש.מ. הוסיף בזה, דאם באמת אין לו שום טעם מדוע שותה דוקא לימונדה ולא מים, ועל כרחך שיש לו איזו הנאה ושביעה בזה טפי מבמים, ודוק.

הודעה משמחת:

לקראת זמן אלול הבעל"ט ניתן לקבל למייל מראי מקומות בהירים ומרתקים, בנושאים: שבת ל"ט מלאכות, מוקצה, הלכות ארבעת המינים, תערובות, פרק כיצד מברכין, סוגיות חנוכה, מסכת תרומות, שביעית, ביצה, כתובות (ענד דף ט.), איזהו נשך, תערובות. עיונים במעשה הקטורת [מכל הספרים נשארו גם עותקים בודדים לרכישה], ניתן לשלוח בקשה לכתובת A9768552@gmail.com או להשיג בטל: 050-4150668

זהוהא השמדה פיתוחה האישיות ועבודת המידות

רגילים אנו לחשוב, שהמידות טבועות וחקוקות בנו מלידה כמו שאר כוחות הנפש, החושים, תחושת הרעב והשובע וכדומה. ועל כן נדמה שגם המידות הטבועות בנו אינן ברורות שינוי, ומי שנולד עם "פתיל קצר" לעולם ישאר כעסן.

אך הרמב"ם גילה לנו את סוד עבודת המידות, בקוראו את הלכות המידות "הלכות דעות", ובכך לימד אותנו שהמידות שורשן בדעת, כלומר בצורת ההסתכלות על החיים! (הגר"ש וולבה בעלי שורח"א עמ' קמ"ד. וכך מבואר גם ברמח"ל במקומות רבים).

כלומר, הכעסן מתרתח מפני יש לו מושכל ראשון שגוי - שאם מרגיזים אותו הוא צריך להתעצבן. ועל כן, אם רק יתבונן וישנה את תפיסת החיים, שאין זו כלל התגובה המתבקשת ממני שמעצבנים אותו, גם אם ירגיזו אותו לא יתעורר לכעוס.

נמצא שהפתרון לכעס הוא ללמוד ולהבין מדוע אין שום סיבה בעולם לכעוס על מי שמרגיז אותנו. ועל כך, בעז"ה, בגליון הבא.

עיונים למעשה בנידונים אקטואלים

מדוע בשכירות רכב אין בעיה של איסור רבית?

בשכירות רכב מקובל שהשוכר מקבל מיכל דלק מלא, ובסיום השימוש עליו להחזיר את המיכל מלא כפי שקיבלו. ומאחר שתשלום השכירות הוא על הרכב בלבד יש לדון את הדלק שקיבל הלקוח כהלואה, שהרי ניתן לו להוצאה וצריך להחזיר אחר תמורתו.

ומעתה יל"ע, שהרי לענין הלואת סאה בסאה קיי"ל (יו"ד קס"ב) שאינה מותרת אלא בשתי תנאים, או שיצא השער או ביש לו, ושתי היתרים אלו לא שייכים כאן, שהרי אין לשוכר דלק משלו שנוכל להחשיבו כיש לו, וגם לא שייך יצא השער' באופנים ששוכר לתקופה כשבועיים וכדו' אשר בינתיים שער הדלק משתנה.

ודוחק לומר שנחשב מכירה, שהרי ברור שאין כוונת החב' לשווק דלק ואין רצונה להתעסק בזה, ובפרט שממה שהחברה גובה מחיר מופקע על כל חסרון של ליטר מוכח שרצונם שיחזיר את הרכב עם דלק, ואין כאן אלא הלואה? [ויעויין משכ"ב בקונטרס הנפלא "העסקא והתריה" להגאון ר' שמחה המניק שליט"א].

שכר צימר וגילה שאין שם מזוזה, האם צריך לשלם?

מעשה שהיה ביהודי ששכר לשבת דירה בצפת, וכשהגיע למקום סמוך לשבת גילה שאין בה מזוזה, ומשום כך קם והלך לדירה אחרת. במוצאי שבת כשדרש ממנו בעל הדירה תשלום, ענה שאינו מחוייב לשלם מפני שלא השתמש בדירה בגלל חסרון המזוזה.

בעל הדירה טען לעומתו, שאין חיוב מזוזה לאורח המתארח בפונדק, כמבואר בשו"ע (יו"ד ר"פ כ"ב), ומאחר שאינו מחוייב והיה יכול לדור בבית בלא מזוזה, עליו לשלם לו תשלום מלא!

כנגדו טוען המתארח, כי אמנם אכן אין האורח 'חייב' במזוזה. אבל הוא מצידו אינו מוכן לדור בבית בלא מזוזה אפילו יום אחד. וזהו דבר אלמנטרי שצריך להיות בבית, ועל כן מקח טעות יש כאן, ואינו צריך לשלם על שכירות הדירה.

מי צודק?

[ניתן לשלוח תשובות לכתובת: A9768552@gmail.com, בין השולחים יוגרלו ספרים יקרי ערך. הזוכה בגליון שעבר הרב מ.צ.א.]

מקום זה שמור עבורך!